

DE INZET VAN DE VERBINDINGSDIENST TIJDENS DE WATERSNOOD IN 1953

Door: majoor b.d. Peter Yska

Maandag 2 februari 1953 opende de Telegraaf met de kop: "Meer dan 180 doden. Samengaan van springtij en storm veroorzaakte de grootste natuurramp in Nederland sinds eeuwen". Het Algemeen Dagblad had het over een: "Allesverwoestende overstroming. Watersnood erger dan ooit in onze geschiedenis". De Legerkoerier van maart 1953 begon met: "Militair apparaat was snel paraat. Duizenden militairen van de K.L. deden hun plicht in de noodgebieden". De koppen duiden op de ramp van 50 jaar geleden in het weekeinde van zaterdag 31 januari op zondag 1 februari 1953 met een omvang die men toen in Nederland niet meer voor mogelijk hield. Velen spanden zich in om te helpen met prioriteit voor het redden en evacueren van mensen. Honderden militairen van de verbindingsdienst droegen op velerlei wijzen bij aan de reddings- en hulpoperaties zelf of om die mogelijk te maken⁽¹⁾. Over de wijze waarop dat gebeurde is tot nu toe weinig geschreven. Een reden voor mij om te proberen in onderstaand artikel daarvan een beeld te schetsen⁽²⁾.

WAARSCHUWINGEN VOOR HOOGWATER

De stormvloed die in die nacht in 1953 Nederland overviel kwam als een volslagen verrassing. Het K.N.M.I. zond zaterdag 31 januari om 11.00 uur aan de bij het dijkbeheer betrokken instanties een waarschuwingstelegram voor "flink hoogwater" (beginnen de overlast). Om 17.15 uur in de middag, eveneens door de radionieuwsdienst uitgezonden, volgde er één voor "gevaarlijk hoogwater" (grote overlast en plaatselijk gevaar). Deze berichten maakten wel het instellen van dijkbewaking noodzakelijk, maar leidden niet direct tot ingrijpende maatregelen. Maar in de loop van de zaterdagavond bleek al snel dat het water zich in dit weekeinde in Zuidwest Nederland anders ge-

droeg dan normaal. Zo stond het water in de Oosterschelde bij eb in plaats van twee meter onder NAP één meter boven NAP, een verschil van maar liefst drie meter.

OORZAKEN VAN DE RAMP

Uit een zich bij IJsland ontwikkelende depressie die over Noord-Schotland naar Duitsland verplaatste ontstond een zeer zware storm met orkaankracht die langer dan 48 uur aanhield. Deze storm, waarbij de windrichting van west naar noordwest tot noord draaide, stuwde het water in het zuidelijk deel van de Noordzee hoog op. De storm viel samen met springtij. Dit is een verschijnsel dat zich één keer in de twee weken voordoet waarbij de maan (het meest) en de zon invloed hebben op de hoogte van eb-

en vloedstanden. Helaas vielen in dat week-einde de grootste windsnelheden langs de Nederlandse kust samen met het tijdstip van hoogwater en springtij. Er was sprake van een stormvloed. Het water sloeg op veel plaatsen over de dijken, stroomde de lager gelegen polders in en liet een spoor van vernielde dijken, (spoor-)wegen, huizen, gebouwen, kabel- en telefoonverbindingen, enzovoort na. Veel dijken braken door nadat het overslaande water eerst de binnenzijde afgebroken had. Bressen van vele tientallen meters breedte en soms 30 meter diep waren het gevolg. De verwoestingen hadden grote invloed op een snelle inzet van radio- en lijnploegen in het rampgebied. Die konden de opgegeven locaties vaak alleen maar bereiken via lange omwegen, per schip, per (buitenlandse) helikopter of meeliftend met andere eenheden.

MILITAIRE BIJSTAND

Voor militaire eenheden bestond al vele jaren een regeling om maatregelen voor te bereiden voor Militaire Bijstand in geval van watersnood. Verbindingseenheden in Utrecht moesten daarbij rekening houden met inzet in het gebied van de Alblasserwaard en voor die uit Ede was dat de Overbetuwe. De eerste echte inzet was echter in Zuidwest-Nederland tijdens de operatie "WATERSNOOD" (afgekort "WANO"). Een inzet die heel anders was dan waarop de eenheden en hun militairen zich tot dan hadden voorbereid.

Zondagmorgen 1 februari 1953 om 09.30 uur, en daarna ieder uur herhaald, liet de Chef Generale Staf, luitenant-generaal B.R.P.F. Hasselman, via de radio-omroep bekend maken: "In verband met de watersnood gelast de Chef Generale Staf al het beroeps-, reserve- en dienstplichtig personeel, dat in werkelijke dienst is, onmiddellijk naar hun garnizoenen terug te keren". Bij het middagappèl van 18.00 uur bleek dat 80 tot 90% van het personeel gehoor had gegeven aan de oproep en zich bij het eigen onderdeel had gemeld.

DE TERRITORIALE ORGANISATIE

In de loop van de zondagmorgen droeg de Chef Generale Staf het bevel over alle in Nederland aanwezige onderdelen van de Koninklijke Landmacht (KL) over aan de Nederlandse Territoriale Bevelhebber (NTB), luitenant-generaal D.C. Buurman

Kaart van het rampgebied.

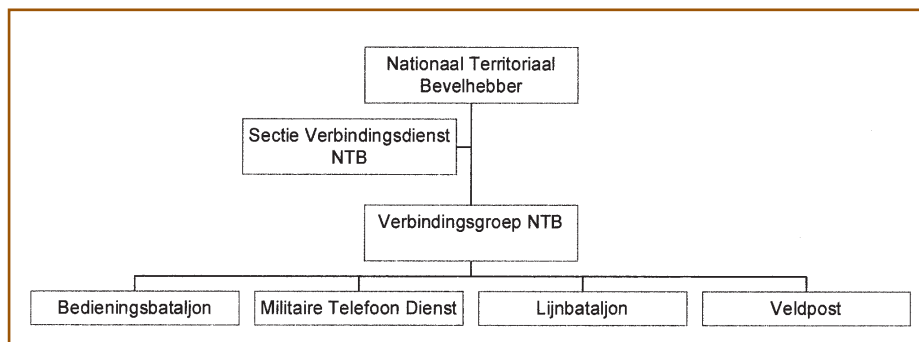
van Vreeden. De NTB trad tevens coördinerend op voor de inzet van de strijdkrachten van Marine en Luchtmacht. Onder de NTB ressorteerden vier Militaire Afdelingen (MA's) waarvan twee te maken hadden met het rampgebied in Zuidwest Nederland. De 1e Militaire Afdeling omvatte de provincies Noord- en Zuid-Holland en Utrecht. Bevelhebber was generaal-majoor F.W.M.J. Peters en de commandopost bevond zich in Den Haag. Bevelhebber van de 3e Militaire Afdeling, met de commandopost in Vught, was generaal-majoor J.G. Warringa. Tot zijn bevelsresort behoorden de provincies Zeeland, Noord-Brabant en Limburg. De beide laatstgenoemde bevelhebbers verdeelden hun gezagsgebied in het rampgebied in sectoren (1e MA) en vakken (3e MA) met een eigen sector- of vakcommandant. Deze commandant had het bevel over al de in zijn sector- of vak ingezette militairen. Tijdens de ramp regelden de Sectie Verbindingsdienst van de NTB, de Inspectie Verbindingsdienst en de beide genoemde MA's de inzet van het verbindingspersoneel. Ingezet personeel onderhield nauw contact met de sector- /vakcommandant.

DE VERBINDINGSDIENST EN DE NTB.

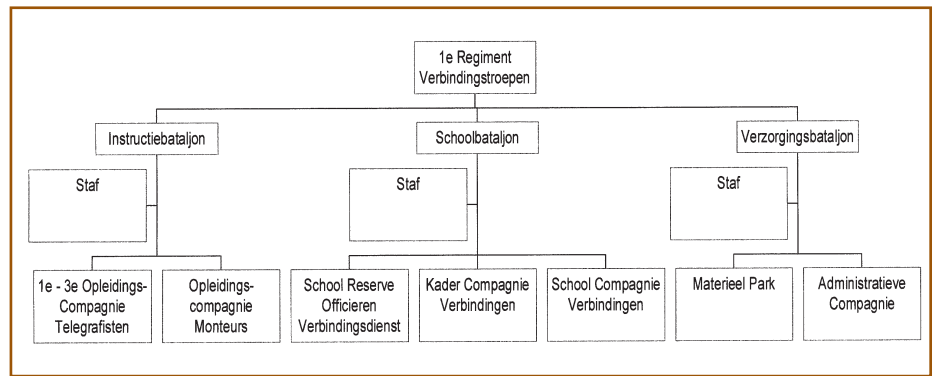
Tijdens de operatie "Watersnood" was de Sectie Verbindingsdienst van de NTB, met als hoofd kapitein B. van Eerden, onder andere belast met het:

- Zorgen voor de verbindingen van de commandopost van NTB in de Juliana Kazerne. Steun kwam daarbij van de Verbindingsafdeling van het Hoofdkwartier Generale Staf (HKGS).
- Inzetten van radio- en lijnmaterieel waar nodig en eventueel het verstrekken hiervan aan burgers na toestemming G-4 NTB.
- Uitoefenen van de supervisie op alle militaire verbindingen in Nederland samen met de Inspectie Verbindingsdienst (IVbdD) (IVbdD verstreekte opdrachten aan de PTT).

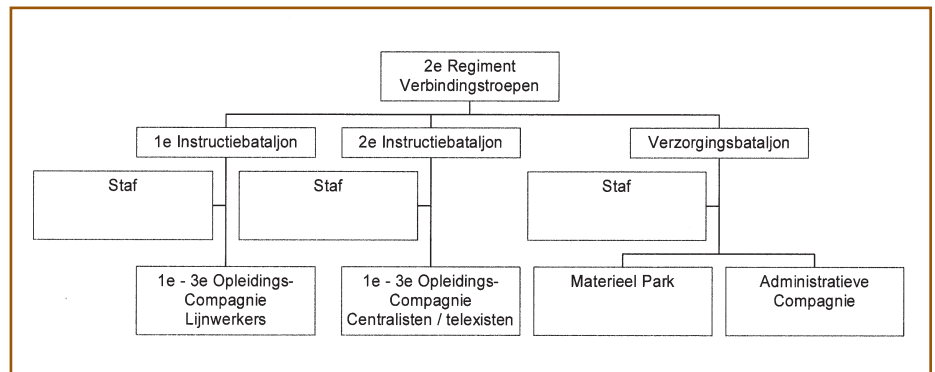
Naast de Sectie Verbindingsdienst beschikte de NTB over een eigen Verbindingsafdeling en een aantal andere eenheden (zie afbeelding 1) Hun voornaamste taak was:

Afbeelding 1: Verbindingsseenheden van NTB in 1953.

Afbeelding 2: Organisatie 1e Regiment Verbindingsstroepen in 1953.

Afbeelding 3: Organisatie 2e Regiment Verbindingsstroepen in 1953.

- onderhouden van de reguliere telefoon-, telex- en radioverbindingen ("Vredesnet KL").
- Het leveren van personeel voor berichtenkantoren en ordonnansdiensten.
- Het leveren van personeel voor de verbindingscentra van hoge commandanten (o.a. HKGS, NTB).

DE REGIMENTEN VERBINDINGSTROEPEN

Onder de Inspecteur Verbindingsdienst ressorteerden onder andere het 1e Regiment Verbindingsstroepen (1e RVbdT) te Utrecht en het 2e Regiment te Ede (zie afbeelding 2 en 3). In Utrecht vonden de opleidingen die lang duurden plaats zoals die van officieren, kader, telegrafisten en monteurs. De opleidingen van kortere duur, zoals die van telexisten, centralisten en lijnpersoneel, werd verzorgd in Ede. Veel personeel van deze beide regimenten is ingezet in het

rampgebied en elders in Nederland. Utrecht zorgde daarbij voor de algemene inzet en de radioverbindingen en Ede vooral voor centralisten en lijnploegen.

Bij de infanterie, artillerie, genie, enzovoort was het vrij normaal organieke eenheden in te zetten. Geheel anders gebeurde dat bij de verbindingsdienst. Talloze militairen moesten individueel of in kleine groepjes van vier tot zes man, vaak onder bevel van een soldaat I of korporaal, hun bestemming volgen en opdrachten uitvoeren. De lijnploegen, meestal meer dan 10 man, stonden onder bevel van een (dienstplichtig) sergeant. Officieren, vaak luitenants en vaandrigs, organiseerden de verbindingen in de vakken of sectoren in het rampgebied. Officieren met een hogere rang commandeerden eenheden belast met dijkbewaking of herstel- of opruimingsactiviteiten.

REACTIE COMMANDANT 1e REGIMENT VERBINDINGSTROEPEN

Nadat op zondagmorgen te ongeveer 12.30 van het 1e RVbdT al meer dan 40% van de militairen was teruggekeerd trof de commandant kolonel L. van Waeningh een tweetal maatregelen. Voor een soepele organisatie en bevelvoering stelde hij een bureau "Noodvoorzieningen" in dat alle werkzaamheden moest uitvoeren die voortvloeiden uit de bijzondere omstandigheden. Voorts voorzag de commandant dat hij uit zijn Regiment zowel hulpploegen als

Team	Soort en aantal toestellen	Bestemming	Soort radio
A	3 AN/GRC-9	Gebied Stolwijk	HF zend-/ontvanger middelbare afstand voor radiotelegrafie en -telefonie Frequentie 2 - 12 MHz (Amerikaans)
B	3 AN/GRC-9	Gebied Moordrecht	
H	3 AN/GRC-9	Capelle a/d IJssel	
I	4 WS-19	Rotterdam - Zuidland t.b.v. Rijkswaterstaat	HF zender/ontvanger middelbare afstand voor radiotelegrafie en -telefonie. Frequentie 2 - 8 MHz (Engels)
L	5 Collins	Woensdrecht; Den Haag; Sommelsdijk; Middelharnis; Utrecht	HF zend-/ontvanger middelbare afstand voor radiotelegrafie en -telefonie. frequentie 1,5 - 12 MHz. (Amerikaans)
N	2 Collins	Rotterdam; Zierikzee;	
	1 WS-19	Vught	
P	4 AN/GRC-26	Den Haag; Roosendaal	HF radiotelex groot vermogen. Frequentie zender 2 - 18 MHz, ontvanger 0,5 - 30,5 MHz. Bereik telegrafie 400 km
R	2 AN/TRC-3	Terneuzen - Goes	Straalzender 80 - 100 MHz band
Y	4 WS-31	Oostvoorne - Putte	FM zender/ontvanger. Frequentie 40 - 48 MHz. Bereik 8 km (Engels)
AD	2 SCR-399	Vught	HF radiotelex groot vermogen. Frequentie 2 - 20 MHz

Tabel 1: Samenstelling van enkele radioteams en hun plaats van inzet

ploegen met een verbindingstaak zou moeten formeren. Hij gaf daarom opdracht mobiele teams samen te stellen en die uit te rusten met drie of vier radiozenders / -ontvangers (Zie tabel 1). Vanaf 18.00 uur stonden reeds een groot aantal stations van klein, middelbaar en groot vermogen gereed voor inzet. De behoefte aan radio's bleek echter groter dan voorzien. De 3e februari besloot de commandant toestellen van het type WS-19 en AN/GRC-9 uit de leslokalen te laten halen en voor mobiel gebruik gereed te maken.

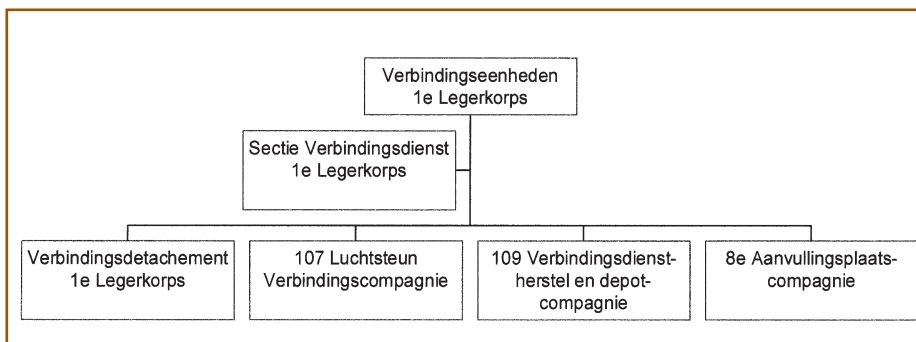
De jongste lichtingsploegen moesten zich, gezien de nog beperkte verbindingsopleiding, gereed houden voor directe hulpverlening in de getroffen gebieden.

DE VERBINDINGSEENHEDEN VAN 1 LK

Eenheden van 1 LK die opereerden in het rampgebied namen hun eigen verbindingsmiddelen mee. Daarnaast beschikte het Legerkorps nog over een aantal verbindingseenheden (zie afbeelding 4) met verbindingsmiddelen.

Van deze eenheden is vooral gebruik gemaakt van de snel inzetbare goede en mobiele radiomiddelen van 107 Luchtsteun Verbindingscompagnie⁽³⁾. Personeel van deze compagnie heeft zelf radionetten geformeerd en deel uitgemaakt van diverse andere.

Na 7 februari namen de parate (verbinding)-eenheden de taak van de opleidings-eenheden geleidelijk over.

Afbeelding 4: Verbindingseenheden 1e Legerkorps in februari 1953.

Radiovoertuigen in het rampgebied. Plaats onbekend. (Archief Museum Verbindingsdienst)

RADIOAMATEURS

Door de stormvloed waren telefoon- en telegraafverbindingen op veel plaatsen vernield en daardoor onbruikbaar voor het doorgeven van informatie. De in het gebied wonende radioamateurs waren daarom de eersten die berichten over de ramp naar buiten brachten. De verenigingszender PA0AA te Santpoort (later in Den Haag als PA0YGI) van de "Vereniging voor Experimenteel Radio-Onderzoek in Nederland (VERON)" gaf leiding aan dit berichtenverkeer⁽⁴⁾. Hij gaf de binnengekomen meldingen en verzoeken om hulp direct door aan de bevoegde instanties. De Chef van de Bijzondere Radiodienst van de PTT vond de bijdrage van de amateurs uiterst belangrijk. Namens de Directeur Generaal van de PTT gaf hij hen daarom toestemming berichten met een zakelijk inhoud te verzenden hetgeen normaal verboden was.

De uitzendingen vonden plaats op 3700 KHz, de noodfrequentie in de amateurband van 3500 - 3800 KHz (80 meter band). Naarmate er meer militaire radio's in het gebied kwamen begon de interferentie toe te nemen. Wederzijdse beschuldigingen van het op de verkeerde frequentie uitzenden waren daarom niet van de lucht. Uiteindelijk loste de Sectie Verbindingsdienst van de NTB dit probleem op door een beter frequentie management. De amateurs hielden zich vooral bezig met melden van problemen en het doen van verzoeken, spontaan maar volledig ongestructureerd. Structuur in de berichtgeving kwam er met de komst van militaire eenheden met goed georganiseerde bevelsverhoudingen en adequate verbindingen. De bijdrage van amateurs, waarvan sommigen zich zeer belangrijk voelden, verminderde daardoor en dat gaf ook weer de nodige frictie. Al die problemen vallen echter in het niet bij de waardevolle hulp van de radioamateurs in de beginfase van de rampspoed.

DE VERBINDINGSDIENST EN DE MILITAIRE BIJSTAND

Verbindingsdienstseenheden zijn op diverse terreinen tijdens de Militaire Bijstand actief geweest met de inzet van een behoorlijk aan-

tal militairen. Maar ook een groot aantal militairen heeft de kazernes nooit verlaten. Ze waren wel geconsigneerd en hadden een "standby"-taak om eventueel ingezet personeel af te lossen, aanvullende taken uit te voeren of om bij nieuwe calamiteiten op te kunnen treden. Op welke wijze gaf de Verbindingsdienst invulling aan de opdracht Militaire Bijstand?

LEVEREN VAN GOEDEREN EN DIENSTEN

Voor de uit het rampgebied geëvacueerde burgers betrof het Rode Kruis te Utrecht veel goederen van het 1e RVbdT. Het Verzorgingsbataljon leverde bijvoorbeeld 300 dekens, kribben, 100 gevulde strozakken, kussens, overtrekken, manschappentafels, 114 kg pakpapier, enzovoort aan genoemde instantie. Transport van burgers en materieel, zoals het vervoer van 10.000 zandzakken uit Ede, voor civiele instanties vond eveneens plaats.

VERSTREKKEN VERBINDINGSDIENST-MATERIEEL

Aan allerlei in en bij het rampgebied optredende (buitenlandse) eenheden, instanties en organisaties werd verbindingsmaterieel geleverd, soms met bedienend personeel. Zo stelde de Verbindingsdienst onder andere beschikbaar: veldkabel, quad(druple)- en S4-kabel, telefoontoestellen, zaklantaarns, batterijen, radiotoestellen.

Enkele voorbeelden:

- Op 1 februari 19.15 uur zenden van een team met drie AN/GRC-9 radiotoestellen naar Moordrecht voor indeling bij de hulpploeg van het Regiment Technische Troepen.
- Aan de burgemeester van Zijpe op 3 februari beschikbaar stellen van vijf km telefoondraad en veldtelefoons.
- Aan de burgemeester van Rockanje op 4 februari leveren van 1500 m telefoondraad, zes veldtelefoons en twee leger-tenten.
- Op 4 februari aan de Commandant Marine te Hellevoetsluis, in opdracht NTB, ter beschikking stellen van vier WS-19 radiosets elk met vier accu's, een laadaggregaat en twee man bediening per toe-

Radio set WS-19. (Foto Frans Veltman)

stel. De radio's waren bestemd voor inzet bij Rijkswaterstaat.

- Op 5 februari aan de commandant van het vak Terneuzen beschikbaar stellen van 250 zaklantaarns en 400 batterijen BA-30 en aan de vliegbasis Woensdrecht 12 batterijen BA-70 voor WS-31 radio's.
- Op 5 februari leveren van 120 km veldkabel D8 aan de PTT Breda.
- Beschikbaar stellen aan de brandweercommandant van Zuidland een WS-19 radio voor een Inspecteur van Waterstaat die de zeedijk moest controleren.
- Op 11 februari aan Franse troepen leveren van 100 batterijen BA-30.

ALGEMENE HULPVERLENING

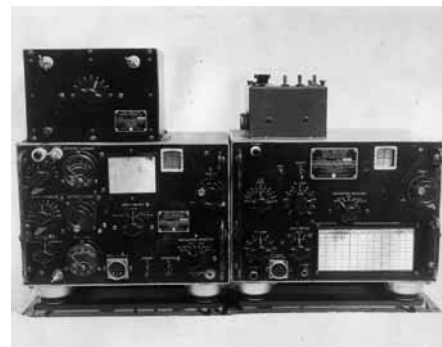
Diverse detachementen van 1 RVbdT zijn zowel bij 1 MA als bij 3 MA ingezet, soms met regelmatige en soms zonder aflossing, voor algemene hulpverlening.

Stolwijk en omgeving

Op 1 februari kreeg C - 1e RVbdT van de Garnizoenscommandant van Utrecht opdracht een hulpploeg van 100 man in te zetten voor dijkbewaking in de Krimpenerwaard bij Stolwijk. De eerste ploeg, onder bevel van kapitein Van Tiel, vertrok 's morgens om 11.00 uur, 's avonds om 19.20 uur gevolgd door een aanvullingsdetachement. Van Tiel kreeg een radioteam mee met drie AN/GRC-9 radiotoestellen waarvan één station verbinding ging onderhouden met Utrecht. Op 1 februari te 24.00 uur vond aflossing plaats door het detachement Salomons. Op haar beurt werd dit op 2 februari te 09.00 uur afgelost door een hulpploeg van 150 man onder bevel van kapitein Vredeveltdt. Kapitein Letteboer nam 's avonds om zes uur met zijn ploeg de taak over van Vredeveltdt. De 3e februari te 14.00 uur arriveerde deze laatste hulpploeg weer in Utrecht. De dreiging in de Krimpenerwaard was zodanig afgenomen dat de militairen terug konden keren naar hun garnizoen.

Middelharnis

Op 2 februari te 20.15 uur verzocht de Garnizoenscommandant van Utrecht het bureau „Noodvoorzieningen" om 450 man naar Middelharnis op Goeree-Overflakkee te sturen. In de volgende uren werd een detachement van ± 260 man (5 officieren, 30 onderofficieren en 225 overigen) geformeerd dat, onder bevel van majoor Vader, de 3e februari te 03.30 uur vertrok en zich via Rotterdam naar Middelharnis verplaatste. Naast voertuigen, schoppen, dekens en een veldkeuken gingen ook 10 radiotoestellen SCR-300 en WS-31 mee. Een Collins TCS-12 radio was bestemd voor het maken van verbinding met Utrecht. De reis verliep niet voorspoedig. Pas om 15.40 uur stak de ploeg, zonder voertuigen, vanuit Rotterdam met een boot over naar Middelharnis. Tijdens het verblijf op het eiland voor

Radio set Collins TSC-12. (Archief Museum Verbindingsdienst)

dijkbewaking en -herstel bleek dat het detachement niet uitgerust was voor een langer verblijf. Veel verzoeken over de radio, later de telefoon, voor steun volgden. Radio's werkten niet, frequenties en roepnamen van andere stations waren soms onbekend, aggregaten gingen kapot en monteurs waren niet aanwezig, er was tekort aan drinkwater, opscheplepels, hooikisten en medicamenten, enzovoort. Ook was er een tekort aan vervangende kleding voor de ongeveer 25 man die bezig waren met het ruimen van kadavers. Verder bleek er dringend behoefte te bestaan aan een "goede sergeant majoor instructeur" en een "foerier met bruikleenlijsten". Utrecht trachtte alle verzoeken zo snel mogelijk te honoreren. Het transport van het gevraagde leverde dikwijls de meeste problemen op.

Op 7 februari keerde majoor Vader met 186 man van zijn detachement terug in Utrecht op de 8e 's middags gevolgd door nog eens 100 man onder commando van kapitein Dammers. Er hadden zich, op enkele lichte verwondingen na, geen persoonlijke ongelukken voorgedaan gedurende de inzet. De kadaverruimers werden na terugkeer nog eens extra medisch onderzocht. Majoor Vader stelde luitenant Ruygrok, die ook tot het detachement behoorde, al spoedig ter beschikking aan de sectorcommandant te Dirksland. Zijn taak omvatte het coördineren en initiëren van verbindingen op het eiland. Hij slaagde er al spoedig in geïsoleerde dorpjes, zoals Oude Tonge, Ooltgensplaat en Ouddorp in radionetten op te doen nemen zodat ook hier meer doelgerichte hulp mogelijk werd.

DE BIJDRAGE VAN SOLDAAT 1 PILLE

Zondag 1 februari 1953 hoorde Jan Pille, thans aoo b.d., te ± 11.30 uur thuis in Rotterdam de oproep om zich bij zijn onderdeel te melden. Hij ging zo snel mogelijk, militairen konden gratis met de trein reizen, via Den Haag naar Utrecht waar hij om ongeveer halfvijf arriveerde. Pille was dienstplichtig soldaat I in opleiding bij de Kader Compagnie Verbindingen (KCV) op de Knoopkazerne. Na aankomst kreeg hij op-

Draagbare radioset WS-31. (Foto Frans Veltman)

dracht om onmiddellijk zijn spullen te pakken en, met soldaat I Herman van de Ende, een radio WS-31 met toebehoren op te halen. Samen met luitenant Huygens, pelotonscommandant bij de monteurs, reden ze diezelfde avond nog in een Willy jeep naar Ouderkerk aan de IJssel. Hij meldde zich daar op het gemeentehuis waar kapitein Van Tiel inmiddels een commandopost had ingericht.

In een "Heavy Utility Wireless" (HUW), een 3/4 ton radiowagen opgesteld in het dorp, bevond zich het netcontrolestation van een bestaand radionet. Van de Ende ging naar dit voertuig en Pille bleef achter op het gemeentehuis met de WS-31. Het was zijn taak om bij de HUW binnenkomende berichten, die van het voertuig naar hem werden doorgezonden op de WS-31, door te geven aan personeel van de gemeente. Op een bepaald moment verplaatste de commandant zijn radiowagen voor het beter kunnen ontvangen van berichten. Dat was maar goed ook want kort na de verplaatsing ontstond er op de plek waar het voertuig had gestaan een enorm gat in het wegdek. Woensdags gingen Pille en Van de Ende terug naar de kazerne in Utrecht omdat de opleidingen prioriteit kregen en het gevaar rond Ouderkerk geweken was.

BERICHTEN KANTOORPERSONEEL

Het grootste berichtenkantoor (BK), dat van NTB, was zondagsmorgens om half elf al volledig bezet en in bedrijf. Het personeel behandelde daar vele duizenden telegrammen meestal met de classificatie "Niet Geheim" maar wel dikwijls met de voorrangsaanduiding "(zeer) dringend". In de eerste week verwerkte het BK al meer dan 8000 te-

legrammen. Veel daarvan kwamen van of waren bestemd voor het Amerikaanse Hoofdkwartier in Heidelberg. Ze handelden voornamelijk over geniesteun, verzending van zandzakken, graafwerktuigen, rubbervloten, bootjes, enzovoort.

Op diverse plaatsen in het rampgebied is personeel ingezet voor BK-werkzaamheden. Waar veel verbindingen samenkwamen was dikwijls BK-personeel aanwezig.

DE BIJDRAGE VAN LUITENANT BURGEL

Luitenant Burgel, werkzaam bij het 1e RVbdT, vertrok 1 februari 's avonds naar de Juliana Kazerne in Den Haag met een AN/GRC-26A (HF radiotelex groot vermogen; ook wel TOR - telex over radio - genoemd) Hij kreeg opdracht om een telexdan wel een radiotelegrafieverbinding te maken met het hoofdkwartier van de Amerikaanse strijdkrachten te Heidelberg. Na opstellen van de antenne en het in bedrijf stellen van de apparatuur lukte het direct om een verbinding tot stand te brengen. Via het station, dat de hele periode van Militaire Bijstand functioneerde, zijn talloze telegrammen verzonden en ontvangen.

Twee Amerikaanse stations, die kort na Burgel in Den Haag arriveerden, slaagden er pas in na advies van de Nederlanders over de antenneopstelling contact met hun hoofdkwartier in Heidelberg te maken. Toen bleek dat de verbinding goed functioneerde kreeg Burgel een andere opdracht. Hij moest op de Zuid-Hollandse eilanden coördinerend optreden en voor zover mogelijk radionetten formeren van radioamateurs, steunende landmacht- en marinetedachementen, PTT en politie.

HET DIENSTTELEFOONNET KL

Het militaire diensttelefoonnet was in de middag van 1 februari volledig bezet. De Inspecteur Verbindingsdienst gaf die dag opdracht aan de PTT het telefoonnet uit te breiden met noodzakelijk gebleken directe verbindingen. Om de bezetting van het diensttelefoonnet KL te versterken stonden 50 centralisten van het 2e RVbdT in Ede gereed voor inzet. Uiteindelijk gingen 22 werken op vredescentrales en anderen in het rampgebied. Een tegenvaller was het onder water lopen en daardoor niet meer bruikbaar zijn van de militaire telefooncentrale in Rotterdam. Dit beperkte het berichtenverkeer van Den Haag naar het zuiden ernstig en maakte herrotering noodzakelijk. Een inderhaast met steun van de PTT ingerichte noodcentrale ter plaatse functioneerde de 8e februari weer en beschikte daarbij over alle lijnen van de uitgevallen post. Een belangrijk centrum in de hulpverlening was Bergen op Zoom. De behoefte aan telefoonverbindingen was hier zo groot dat de capaciteit van de militaire centrale tekort

schoot. Een reden om hier de capaciteit te vergroten door deze uit te breiden met een 50-lijns centrale.

EEN NEGATIEVE BIJDRAGE

Een burgertelefonist, werkzaam op de militaire centrale te Gilze-Rijen, weigerde overwerk te verrichten. Bovendien kwam hij op de ochtend van de 4e februari nog eens drie kwartier te laat op zijn werk. Op verzoek van de Inspecteur Verbindingsdienst ontsloeg het Ministerie van Oorlog de man op staande voet.

Haspels met kabel. Van links naar rechts RL-3008 met 20 DA; RL-3005 met S4 en RL-159/U met WD-1/TT.

LIJNVERBINDINGEN

Het 2e RVbdT te Ede formeerde een groot aantal lijnploegen. De ploegen beschikten over voertuigen, diverse soorten kabels en eindapparatuur. Voor het installeren van lijnverbindingen gebruikten ze 4-aderige draaggolfkabels S4 en de Engelse quadkabel, veldkabel WD/ITT, Engelse D3 en D8 kabel, telefoons en telefooncentrales. Veel van deze ploegen zijn ingezet voor ondersteuning van het PTT-telefoondistrict Breda. Zo waren op 7 februari van de tien ingezette lijnploegen er zes werkzaam in dit district.

De burgemeester van Willemstad, dat door het water geheel geïsoleerd was, vroeg de 2e februari te 21.00 uur om een lijnverbinding aan te leggen naar Fijnaart. Het plan was om dat met een boot(je) te doen maar dat ging niet door omdat de stroming in het water veel te sterk bleek te zijn. Pas enkele dagen later is de verbinding met S4 kabel gerealiseerd.

Sergeant Van de Heuvel rapporteerde na afloop dat hij met zijn ploeg in Hank en omgeving 28 km (veld)kabel legde, een telefooncentrale met eigen bediening installeerde en een tiental telefoontoestellen plaatste. Andere lijnploegen opereerden in het rampgebied zoals in Steenberg, Haamstede, Zierikzee en Oostburg en brachten verbindingen tot stand met S4 of veldkabel.

DE BIJDRAGE VAN SERGEANT VAN VEEN

Op 5 februari vertrok sergeant W.J. van Veen te 11.00 uur met zijn lijnploeg van 15 man vanuit Ede naar Breda. Zijn drie voertuigen

Telefoontoestel van het type Albis.
(Foto Frans Veltman)

en jeep waren beladen met onder andere 10 km S4 kabel. In Breda kreeg hij van de directeur van het Telefoondistrict Zeeland opdracht in een magazijn van de PTT 32 Amerikaanse veldkabel D10 te laden. Vervolgens moest hij zich via Antwerpen naar Oostburg in Zeeuws Vlaanderen verplaatsen. De lijnploeg arriveerde er 's avonds om half elfen vond onderdak in een oud D.U.W-kamp. Na overleg met de PTT dienstkringleider legde de ploeg kabelverbindingen in Cadzand met een vijftal aansluitingen en te Breskens met één aansluiting. In totaal had hij hiervoor nodig 5600 m D10 kabel, 5 telefoontoestellen van het type Albis, malpalen, schoordraden en paalklemmen. Zaterdagmiddag om half vier kreeg sergeant Van Veen het verzoek soortgelijke noodlijnen aan te leggen in het district Terneuzen. De 9e februari werd in Hulst 800 m D10 kabel gelegd en op vier adressen een Albis telefoontoestel geplaatst. Op 11 februari keerde de lijnploeg via Breda, waar ze de overgebleven rollen D10 kabel inleverden, terug naar Ede ⁽⁵⁾

STRAALZENDERVERBINDINGEN

De stormvloed had de PTT kabel- en bovengrondse verbindingen in het rampgebied over grote afstanden vernield. Om zo snel mogelijk weer over goed functionerende verbindingen te kunnen beschikken zocht de PTT hulp bij de Amerikanen. Deze beschikten over een verbindingsbataljon van AAFCE, gelegerd in Fontainebleau (voor-

malig hoofdkwartier van de NAVO), dat uitgerust was met straalzenderapparatuur, toen nog radioschakelapparatuur genoemd. De PTT wist niet dat de Nederlandse strijdkrachten ook over deze middelen beschikten.

Eerst de 3e februari te 12.45 uur krijgt het 1e RVbdT van NTB opdracht een AN/TRC-3 straalzenderdetachement naar Bergen op Zoom te sturen. In de loop van de middag vertrok het detachement onder commando van luitenant Tieman. 's Avonds te 21.30 meldde deze dat hij via Antwerpen en Sas van Gent verplaatste naar Terneuzen met zijn eigen twee stations en één van de Amerikanen.

Sergeant Van Aanholt is met een AN/TRC-3 met de Amerikanen doorgereden naar Breskens, daar overgestoken naar Vlissingen en vervolgens naar Goes gereden. De dag daarop verplaatste een andere ploeg met twee AN/TRC-3 voor het tot stand brengen van een verbinding tussen Bergen op Zoom en Breda. De sergeant Roemers te Breda klaagde de eerste dagen dat hij op zijn verbinding veel last had van interferentie. De Amerikanen zorgden voor de straalzenderverbindingen tussen Breda en Vught en Breda en Den Haag waarvan NTB één kanaal mocht gebruiken..

DE BIJDRAGE VAN LUITENANT TIEMAN

Het straalzenderdetachement bestond uit luitenant Tieman, de sergeanten Van Schaik, Van Aanholt en Ludeke en dertien soldaten. Met twee AN/TRC-3 met de toen gebruikte 4 kanaals CF-1 en CF-2 draaggolfapparaten arriveerden ze bij het postkantoor in Bergen op Zoom. Hoofd Telefoondistrict Breda verzocht ze te wachten op de komst van de Amerikanen. Met de Amerikanen werd afgesproken dat de Nederlanders de link Terneuzen - Goes tot stand zouden brengen en de Amerikanen de link Goes - Bergen op Zoom. De link Terneuzen - Goes draaide de volgende dag te ongeveer 12.00 uur volop voor de PTT die daarop vier lijnen had aangesloten. Bij de Amerikanen in Goes gelukte dat niet maar dank zij de hulp van de sergeant Van Aanholt, die onder andere de masten wat hoger draaide, kwam ook hier de verbinding met Bergen op Zoom tot stand. Als tegenprestatie mochten de Nederlanders gebruik maken van het Kromhout-aggregaat van de Amerikanen wat aanmerkelijk beter was dan de PE-75 van de Nederlanders.

Toen Tieman op 5 februari omstreeks 16.00 uur te Goes was arriveerde er een luitenant ter zee van de Marine met 12-kanaals straalzenderstations van het type "Pintch" om de verbindingen van hem over te nemen. Van NTB kreeg Tieman echter te horen voorlopig door te gaan, mede omdat de Marine straalzenderlink pas over vier dagen gereed

Draaggolfinstallatie CF-1 (vier telefoonkanalen)
(Archief Museum Verbindingsdienst)

zou zijn. Hoewel alle specialisten van de Marine langs zijn geweest slaagde men er niet in de apparatuur in bedrijf te stellen zodat de oorspronkelijk verbinding (één telex- en vier telefoonaansluitingen) tot 18 februari in stand bleef.

RADIOVERBINDINGEN

Tallose radioteams zijn vanaf de eerste alarmering buiten en in het rampgebied ingezet. Op de maandag waren, afgezien van de interne netten van eenheden, reeds een tiental netten geformeerd met een 40-tal toestellen, vijf dagen later waren dat er al 20 met zo'n 70 radiozenders/-ontvangers. Radioteams gingen met hulpdetachementen mee of kregen opdracht zich ergens met hun apparatuur te melden. Waar de plaatsen niet bereikbaar waren over de weg of het water werd het personeel met apparatuur per helikopter ingevlogen. Belangrijke lange afstandsverbindingen kwamen tot stand tussen Den Haag, Vught (3 MA), Rotterdam, Steenberg, Zierikzee, Dordrecht, Bergen op Zoom, Stavenisse, enzovoort.

In diverse plaatsen in het rampgebied organiseerden de daar aanwezige verbindingsofficieren weer lokale radionetten. Behalve teams met apparatuur werden ook separaat telegrafisten naar bepaalde plaatsen gezonden om apparatuur te bedienen of taken over te nemen

Er kwam een nauwe samenwerking tot stand met de Bijzondere Radiodienst van de PTT,

het radioamateurnet noodnet en de in het gebied opererende (buitenlandse) eenheden. Dat was mede nodig om de interferentie te beteugelen die ontstond door de onderlinge beïnvloeding van de radioverbindingen.

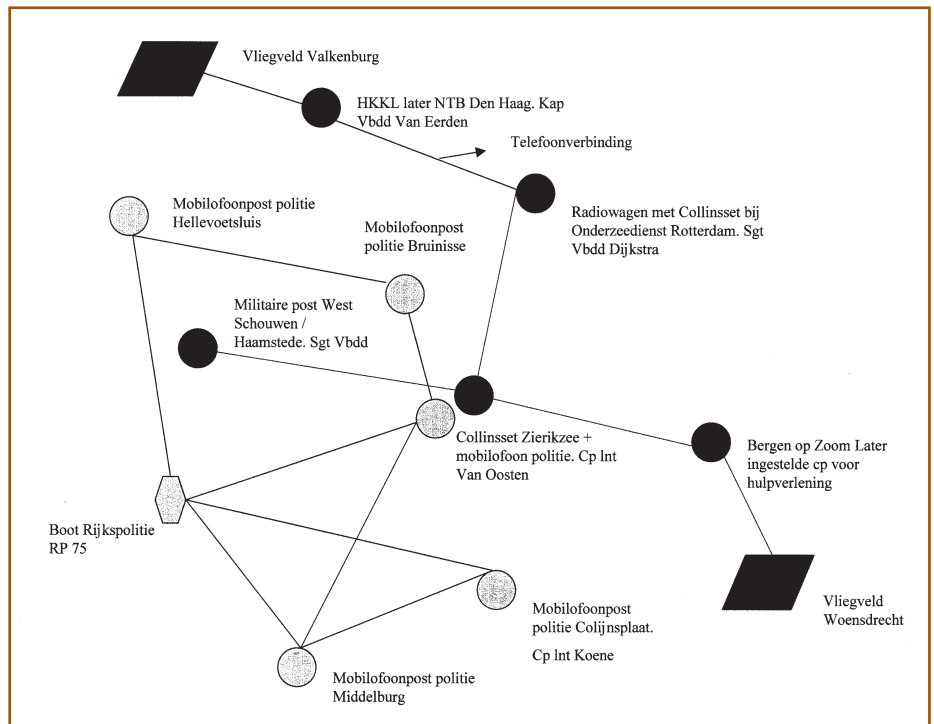
DE BIJDRAGE VAN LUITENANT P.J. KOENE

De 1e luitenant P.J. Koene (infanterie) maakte deel uit van de sectie G2 van HKGS. Het werk van de zogenaamde "calamiteitenstaf", waar ook Koene deel van uitmaakte, werd in de loop van de zondag overgedragen aan NTB. Op de maandag bleek dat er erg weinig betrouwbare informatie beschikbaar was over de toestand op Schouwen en Noord-Beveland. Koene kreeg toestemming om daar zelf op verkenning te gaan en via de radio verslag te doen van zijn bevindingen. Verbindingssteun kreeg hij van de SROV in de vorm van een radioteam bestaande uit luitenant Van Oosten en de sergeanten Drijver en Bakker. Het team nam een radiowagen met een Collins TSC-12 radioset, een losse Collins-set en een aggregaat mee.

Sergeant Drijver richtte met het voertuig een radiopost in op het terrein van de Onderzeedienst in Rotterdam en organiseerde een telefoonverbinding met Den Haag. Luitenant Koene stapte met Van Oosten en Bakker te 15.30 uur aan boord van de lichter A978 die hen naar Zierikzee moest brengen. 's Avonds rond tien uur liep de boot vast op een zandbank bij Dintelsas en kon pas 's morgens bij hoog water te ± 08.00 uur haar tocht voortzetten. Na aankomst in Zierikzee richtten Van Oosten en Bakker een radiopost in met de Collins en het aggregaat op de zolder van het gemeentehuis. Op verzoek van Koene kwam daar ook een mobilifoonsysteem van de politie te staan.

Koene ging vervolgens op verkenning; te voet, met de lichter, een rubberboot of de politieboot RP 75. Door onderweg droppingveldjes te markeren maakte hij directe hulpverlening uit de lucht mogelijk. Koene vestigde zelf zijn commandopost in de pastorie van dominee Van Dale in Colijnsplaat op Noord-Beveland. Hij gebruikte daar ook een mobilifoon van de politie waarmee, via Middelburg, contact met luitenant Van Oosten mogelijk was.

Omdat de elektriciteit was uitgevallen haalde Koene accu's uit landbouwtractoren die in het ondergelopen gebied stonden. Met gedropte aanvullende apparatuur wist hij de geïnstalleerde mobilifoonsystemen aan de praat te krijgen en te houden. Gestaaig breidde het net zich uit door toevoeging van mobilifoonposten en met door militairen bezette radio's (zie afbeelding 5) Koene keerde 9 februari in Den Haag terug. In genoemde periode heeft Van Oosten ongeveer 500

Afbeelding 5: Het door Koene gevormde radio- en mobilifoonet

berichten verzonden ondertekend met Koene. Die ondertekening hield in dat de berichten geëvalueerd waren en onmiddellijk werden doorgezonden naar belanghebbende staffunctionarissen.

AFBOUWEN VAN DE MILITAIRE BISTAND

Niet ingezette parate eenheden kregen met ingang van zaterdag 7 februari negen uur opdracht de opleidingseenheden successievelijk af te lossen. Dat gold dus ook voor het personeel van het 1e en 2e RVbdt. De opleidingen moesten worden hervat en op "menschkundige" wijze de discipline weer op het vereiste peil gebracht. Aflossing gebeurde als radioteams en lijnploegen niet meer benodigd waren voor het in stand houden van verbindingen. De parate eenheden met hun eigen verbindingsmiddelen en verbindingseenheden van het Legerkorps moesten de verbindingstaak overnemen.

De Militaire Bijstand tijdens de operatie "Watersnood" eindigde op 17 februari 06.00 uur. De onderdelen keerden vervolgens terug naar hun garnizoenen. Voor enkele lijnploegen duurde de operatie tot 21 februari. Daarna deed de PTT incidenteel nog een beroep op steun om uitgelegde kabelverbindingen en aangesloten telefoons weer op te ruimen.

BESLUIT

In de eerste dagen van de ramp is veel geïmproviseerd en ging niet alles even vlot. In die fase verzuchtte een luitenant zelfs: "Je crois que chaque'un pense: après moi le déluge; mais on oublie que le déluge est déjà là!". Maar voor de verbindingdienst gold al snel dat het personeel vlot en op de juiste wijze

werd ingezet en de haar opgedragen taak naar beste kunnen en weten uitvoerde. Een deel van het personeel zorgde voor optimale verbindingen zodat ze het adagium: "Het bericht moet door" vaak meer dan waar maakte.

In dit artikel is de bijdrage van enkelen iets uitgebreider ter sprake gekomen. Hun aandeel is een afspiegeling van de wijze waarop zeer veel verbindingsmensen zich tijdens de watersnood volledig hebben ingezet.

Voetnoten

- 1 Voor de samenstelling van dit artikel is hoofdzakelijk gebruik gemaakt van documentatie waarover het Museum Verbindingsdienst beschikt.
- 2 Voor zijn kritische opmerkingen en waardevolle adviezen ben ik ikol b.d. W. Jung zeer erkentelijk.
- 3 Centraal Archiefdepot - Ministerie van Defensie (CAD-MvD), Archief 107 Radiocompagnie 1952 - 1981, bundel 9.
- 4 Kanaal 3700. Boekje uitgegeven door de VERON, 1 februari 1954.
- 5 CAD-MvD, Detachement Regiment Verbindings-troepen, doos 1, bundel 3.